

Jan RANDÁK, V záři rudého kalicha. Politika dějin a husitská tradice v Československu 1948-1956.

Posudek habilitační práce:

Jan Randák umí vhodně kombinovat tradiční české výzkumy dějin s mezioborovou metodologií a koncepty výkladu dějin ve vazbě na proměny kultury jako celku. V tomto směru je zajímavý jeho pohled na koncepty revoluční kultury, mj. ve vztahu k revoluci 1848, je tak jasné, že pro něho muselo být výzvou také vyrovnat se s revoluční kulturou po roce 1948, přičemž zde nově použil také koncept politiky dějin, jehož výklad tvoří také první kapitolu habilitační práce.

Dějiny jako argument pro současnost a budoucnost jednoznačně stojí v základu marxisticko-leninského vidění světa, tedy také v pohledu Komunistické strany Československa, která v mnohém ovlivňovala postoje oficiální historiografie v Československu po roce 1948, nejvýrazněji samozřejmě v éře stalinismu, kdy jde o fundující éru české (československé) marxisticko-leninské historiografie, která byla v dalších desetiletích mnohdy vyprazdňována, ale diskurs nastavený v padesátých letech (zejména po odmítnutí vlivů T. G. Masaryka a první republiky ze strany KSČ, tj. v letech 1950-1956) formálně přetrvával až do listopadu 1989, nejvíce v oblasti mediální prezentace minulosti a také ve školní výuce, zatímco v dílčích vědeckých textech historiků se tento důraz občas vytrácel.

Jedním ze stěžejních prvků marxisticko-leninského vidění světa v Československu bylo husitství, které mělo být chápáno – v duchu Zdeňka Nejedlého – jako hnutí předcházející komunistickým myšlenkám, jakkoli některé Nejedlého výroky a názory generace Josefa Macka, Františka Grause a Františka Kavky musela uvádět do souladu s oficiální (dogmatickou) marxisticko-leninskou doktrínou, zejména s představou Friedricha Engelse, že první revolucí v dějinách je až německá selská válka, zatímco Zdeněk Nejedlý před rokem 1948 takto dogmaticky otázku nedomýšlel (jako „revoluční hnutí“ tak husitství označí právě až mladá komunistická generace po roce 1948, částečně v návaznosti na Kurta Konrada).

Jan Randák si je všech těchto aspektů vědom, proto jednotlivé kapitoly jeho knihy – do jisté míry jako case studies – rozebírají jednotlivé problémy, které s prezentací husitství jako zdroje české tradice směřování k socialismu a komunismu úzce souvisejí, resp., jak je dobová politika konstruovala. Za stěžejní v této souvislosti považují Randákovu aplikování konceptu kulturní hegemonie (A. Gramsci) na ideologii komunistické strany, která si nárokovala vedoucí roli i ve výkladu dějin, dějiny měl psát odborník, který ovšem dějiny vidí přísně ideologicky, třídně, stranicky, komunisticky. To, co dnes můžeme chápat jako vědecky diskvalifikující, to tehdy naopak bylo základním předpokladem k vědecké kariéře, jakkoli Jan Randák dokládá, že mnohdy šlo o velmi úzký okruh osob – např. Josef Macek tak je angažován jako historik, ideolog, propagandista, organizátor vědeckého života apod. Píše tak texty považované za vědeckou interpretaci husitství a jeho (pozitivních) ohlasů v sousedních zemích, stejně jako propagační brožurky pro Nejedlého Jiráskovskou akci (propagaci Jiráskových románů ve vztahu k husitství), mj. na venkově mezi zemědělci, či organizuje na Vysoké škole politických a hospodářských věd konferenci bojující proti kosmopolitismu ve výkladu dějin, zároveň řídí Historický ústav ČSAV, podílí se na činnosti předsednictva Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí, angažuje se v československém „mírovém hnutí“, posléze zasedá i v Ideologické komisi ÚV KSČ. Mimo vlastní časové vymezení Randákovy knihy bych připomněl, že Josefu Mackovi tato „aktualizace“ dějin zůstala vlastní po celý život – ještě v roce 1990 tak v USA na univerzitě v Tusconu přednese přednášku na téma From Huss to Dubček and Havel, samozřejmě se zcela jinými důrazy a „vrcholy“ dějin, nicméně toto hledání kontinuity je poplatné jeho chápání historie jako nástroje politiky z mládí i v pozdním věku. Josef Macek, František Graus a několik dalších tzv. „profilujících“ historiků tak mělo vytvářet ideologický rámeček výkladu minulosti, na dalších bylo jen ho zalidňovat postavami, doplňovat fakty, ale vždy v souladu s hegemonistickou ideologií, která neměla být zpochybňována, resp. pokusy o její zpochybnění jinými ideologickými koncepty byly zakazovány, cenzurovány.

Logická je tak také výstavba Randákovy knihy po jednotlivých kapitolách, jakkoli do určité míry tvoří každá z kapitol uzavřený celek, lze je celkem vhodně číst i jednotlivě, samostatně. Po výkladu politiky dějin je logicky druhá kapitola Randákovy

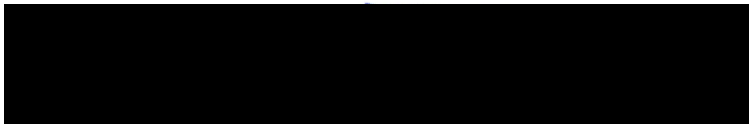
práce věnována moci, institucím, teprve následně v další kapitole je sledována husitská tradice, která v moderních českých dějinách hrála roli již před rokem 1948, už v 19. století, případně za první světové války. Palackého a Masarykovy pohledy na české dějiny, mnohdy také velmi ideologické, jsou tak Nejedlým a dělnickým hnutím přizpůsobovány potřebám rodícího se socialistického hnutí a postupně dovedeny k „uklidňující jistotě dějin“, jak Jan Randák vykládá marxisticko-leninské pojetí české minulosti, přičemž odkazy na Františka Palackého a zejména Tomáše G. Masaryka však postupně mizí, neboť právě oni se stávají obrazem toho, proti čemu je třeba bojovat (T. G. Masaryk tak zastupuje buržoazii, v případě Františka Palackého šlo zejména o to, že podle Karla Marxe byla jeho, resp. česká, role v revoluci 1848 kontrarevoluční).

V dalších kapitolách své práce – samozřejmě někdy spíše na základě sondy do pramenů, jichž je prakticky nekonečné množství – Randák přibližuje výuku husitství ve školách, roli učebnic jako ideologického nástroje, aktualizaci postavy Jana Husa v rámci nejrůznějších festivit, „osvětové“ aktivity spjaté s husitstvím, problém internacionalismu a kosmopolitismu jako základních protikladů v marxisticko-leninském pojetí minulosti i přítomnosti a do jisté míry i budoucnosti, který vysvětluje mj. ve vazbě prostředí NDR či ve vztahu ke Slovensku, kdy zejména starší slovenské dějiny se nedařilo začlenit do českých (československých) dějin téměř ničím jiným, než právě odkazem na husity a jejich spanilé jízdy (bratříky).

Jan Randák tak chápe dějiny také v jejich geopolitických souřadnicích („husitská země“), ve vazbě na prostor, bez něhož národní mýty nemohou existovat; mýty potřebují zakotvení v realitě prostoru, místa festivit, pomníky, muzealizaci, často právě v jihočeském prostředí, které bylo vlastním centrem husitství. Právě exponovanost jižních a částečně také západních Čech je ukázkou toho, jak důležité pro komunistický režim bylo přeznačit dějiny těchto regionů, vzpomínku na česko-německé soužití bylo třeba překrýt revolučními tradicemi, vidinou (dobových, ale i západních) Němců jako křižáků, kterým je třeba stále čelit (západ jako stálý nepřítel).

Jan Randák tak v duchu moderních přístupů (mj. kulturních studií) vidí husitství, jeho tradici, v padesátých letech 20. století v kontextu kultury jako celku, politika, výtvarné umění, literatura, dějiny, to vše v kontextu proměn revoluční kultury, kterou teoreticky vyložil už ve své knize věnované revoluci 1848 (Kult mrtvých, 2008).

Randákova habilitační práce je vyzrálým spisem, postaveným na moderním, mezioborově pojatém výzkumu, kdy národní dějiny začleňuje do národní kultury jako celku, chápe dobovou podmíněnost kultury, včetně jejího mezinárodního rozměru, zřetelně se orientuje v pramenné základně i v literatuře k tématu, je tedy zřejmé, že velmi rád jeho **práci doporučuji k dalšímu řízení**, které povede k udělení venia docendi.

prof. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr.

Radošovice 3. ledna 2018